

เรื่อง ดานก้วยสลาก ประเพณีโบราณของคนไทย

รายละเอียด

บทนำ

บรรยากาศของ “เมืองเหนือ” ชาวเมืองยังคงยึดถือวัฒนธรรม “แบบล้านนา” ทั้งทางด้าน การแต่งกาย ภาษาพูด และขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งมีทั้งที่มาจากความเชื่อในลัทธิเจ้าถิ่นผี เช่น การส่งเคราะห์ ส่งหาบส่งคอน ส่งปู่แถนย่าแถน สืบชะตาคน สืบชะตาข้าว สืบชะตาควาย (หลังสิ้นสุดการทำงาน) ประเพณีสงกรานต์ และความเชื่อในพุทธศาสนา เช่น การทำบุญตักบาตรในวันสำคัญทางพุทธศาสนา รวมไปถึงประเพณีดานก้วยสลาก หรือประเพณีถวายสลากภัตของภาคกลาง

ประเพณีดานก้วยสลาก หรือประเพณีกินข้าวสลาก เป็นประเพณีทำบุญโดยมิได้เลือกเจาะจงพระภิกษุสามเณรรูปใดรูปหนึ่งของชาวล้านนา ลักษณะโดยทั่วไปคล้ายคลึงกับประเพณีถวายสลากภัตของชาวไทยภาคกลาง หากทางล้านนานิยมเป็นการทำบุญจุดปัจจัยถวายแด่พระสงฆ์ โดยมีต้องมีการทำบุญเป็นภัตตาหารต่าง ๆ เช่นเดียวกับภาคกลาง

ประเพณีตานก๋วยสลาก “กินก๋วยสลาก” หรือประเพณีสลากภัต มักจะจัดขึ้นในช่วงเดือนพฤศจิกายนของทุกปี หรือจะจัดขึ้นในเดือน 11 เหนือ (คือเดือน 10 ใต้ เดือนกันยายน) และสิ้นสุดเอาในเดือนเก็งดับ (เดือน 11) ตานก๋วยสลากในกำแพงเพชรนั้นจะจัดขึ้น ณ สถานที่วัดน้ำโห่ง ตำบลท่าขุนราม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งตานก๋วยสลากจะมีอยู่ 2 ลักษณะ คือ ก๋วยน้อย และ ก๋วยใหญ่ซึ่งมีรายละเอียดแต่ละประเภท ดังนี้

1. ก๋วยน้อย

เป็นก๋วยสลากสำหรับที่จะถวายทานไปให้กับผู้ที่ล่วงลับ ซึ่งไม่เพียงแต่ญาติพี่น้องเท่านั้นอาจจะจะเป็นเพื่อนสนิท มิตรสหายก็ได้ หรือแม้แต่สัตว์เลี้ยงที่เราเคยรักและมีคุณต่อเราเมื่อครั้งยังมีชีวิตเช่น ช้าง ม้า วัว ควายและสุนัข เป็นต้นหรือถ้าไม่รู้ว่าจะถวายทานไปให้ใครก็ถวายทานเอาไว้ข้างหน้า (อารีย์ มั่นคง, 2562, ตุลาคม, 10)

2. ก๋วยใหญ่

เป็นก๋วยที่จัดทำขึ้นใหญ่เป็นพิเศษ บางครั้งเรียกว่า “ก๋วยโชค” ซึ่งจะบรรจุข้าวของได้มากขึ้น ถวายเป็นมหากุศลสำหรับคนที่กำลังศรัทธาและฐานะดี เป็นปัจจัยนับว่าได้กุศลแรง สลากที่มักจัดทำขึ้นเป็นพิเศษอีกอย่างหนึ่งก็คือ “สลากโชค” มักทำเป็นต้นสลากที่สูงใหญ่สำหรับที่จะนำเอาวัตถุสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ผูกมัดติดกับต้นสลากเช่น ผ้าห่ม ที่นอน หมอน หม้อหนึ่ง ไหข้าว หม้อแกง ถ้วย ชาม ช้อน ร่ม เครื่องนุ่งห่ม อาหาร แห่งต่าง ๆ และเงินที่เป็นธนบัตรชนิดต่าง ๆ ต้นสลากจะมีการประดับตกแต่งให้สวยงามกว่าสลากธรรมดาในวันตานก๋วยสลาก ชาวบ้านจะนำเส้นสลากที่ทำมาจากใบตาล หรือใบลาน โดยเขียนชื่อผู้ถวายสลาก และผู้ที่จะอุทิศส่วนกุศลไปให้ นำไปกองรวมกัน ไว้ในวิหารหน้าพระประธานเมื่อเสร็จพิธีกรรมทางศาสนาแล้วเส้นสลากจะถูกนำมาแบ่งปันปันส่วนกันไป ในหมู่ของพระสงฆ์ที่ได้นิมนต์มาจากวัดต่าง ๆ ส่วนหนึ่งจะถูกแบ่งให้วัดที่เป็นเจ้าภาพก่อนจะถึงเวลาเพล พระสงฆ์ และสามเณรก็จะนำเอาเส้นสลากไปอ่าน ซึ่งจะมีการเรียกชื่อหาเจ้าของสลากนั้น ๆ ว่านั่งอยู่ที่ใด เมื่อพบแล้วจะมีการให้ศีลให้พรมีการหยาดน้ำอุทิศ ส่วนบุญกุศลไปให้กับผู้ที่ล่วงลับเป็นเสร็จพิธี (อารีย์ มั่นคง, 2562, ตุลาคม 10)

ประวัติความเป็นมาของประเพณีตานก๋วยสลาก

ในสมัยพุทธกาล ขณะที่พระพุทธเจ้าประทับ ณ พระเชตวันมหาวิหารนั้น วันหนึ่งนางกุมารีผู้หนึ่งได้อุ้มลูกชายวัยหนึ่งขวบหนีภัยผู้ที่มีเวรต่อกันหลายชาติแล้ว ติดตามมาจะทำร้ายลูกของนาง นางเห็นจวนตัวจะวิ่งหนีไปที่อื่นไม่ได้ จึงพาลูกวิ่งเข้าไปในพระเชตวัน เข้าไปในพระวิหารขณะที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมอยู่ นางเอาลูกน้อยวางแทบพระบาทแล้วกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอทรงโปรดเป็นที่พึ่งแก่ลูกชายของหม่อมฉันเถิด พระเจ้าข้า” พระพุทธเจ้าหยุดพฤติกรรมที่จองเวรของนางกุมาริกา และนางยักษ์ชินีด้วยการตรัสคำสอนว่า “เวรย่อมไม่ระงับด้วยเวร เวรย่อมระงับด้วยการไม่จองเวร ธรรมนี้เป็นของโบราณ ” แล้วทรงให้นางทั้งสองเห็นผิดชอบชั่วดี นางยักษ์ชินีรับศีล 5 แล้วนางก็ร้องไห้สะอึกสะอื้น กราบทูลพระพุทธเจ้าว่านางไม่รู้อะไรจะทำมาหากินอย่างไรเพราะรักษาศีลเสียแล้ว นางกุมาริกาจึงรับอาสาจะพานางไปอยู่ด้วย นางได้รับอุปการะจากนางกุมาริกา

หลายประการ นึกถึงอุปการะอยากจะตอบแทนบุญคุณ จึงเป็นผู้พยากรณ์บอกกล่าวเรื่อง อุดุนิยมวิทยา คือ บอกให้นางกุมาริกาทำนาในที่ดอนในปีฝนมาก ทำนาในที่ลุ่มในเวลาฝนแล้ง นางกุมาริกาได้ปฏิบัติตามทำให้ฐานะร่ำรวยขึ้นยิ่งกว่าคนอื่น ๆ ในระแวกนั้น คนทั้งหลายมีความสงสัยจึงมาถามหานางกุมาริกาว่าเป็นอย่างไร ได้รับคำตอบว่า นางยักษ์ขีนิเป็นผู้บอกกล่าวให้ คนทั้งหลายจึงพากันไปหานางขอบอกให้อย่างเดียวกับนางกุมาริกา คนทั้งหลายได้รับอุปการะจากนางยักษ์ขีนิจึงมีฐานะร่ำรวยไปตาม ๆ กัน ด้วยความสำนึกในบุญคุณ จึงพากันนำเอาเครื่องอุปโภคบริโภคอาหารการกินเครื่องใช้สังเวทยอยู่เป็นอันมาก ข้าวของที่สำนักนางยักษ์ขีนิจึงมีมากเหลือกินเหลือใช้ นางจึงนำมาทำเป็นสลากภัต โดยให้พระสงฆ์กระทำการจับตามเบอร์ด้วยหลักของอุปโลกนกรรม คือ ของที่ถวายมีทั้งของมีราคาแพง ราคาแพง พระสงฆ์องค์ใดได้ของมีค่าน้อยก็อย่าเสียใจ ให้ถือว่าเป็นโชคของตนดีหรือไม่ดี การถวายแบบจับสลากของนางยักษ์ขีนินี้นับเป็นครั้งแรกแห่งประเพณีทำบุญสลากภัต หรือทานสลากในพระพุทธศาสนา (พนมกร นันติ, 2558)

दानกัวยสลากในภาคเหนือ คือสลากภัตในภาคกลางเป็นประเพณีเก่าแก่ในพระพุทธศาสนาของชาวล้านนาที่อพยพมาอยู่ที่บ้านน้ำไทรงาม ตำบลท่าขุนราม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร หลายชั่วอายุคนมีชื่อเรียกแตกต่างกันแต่ละท้องถิ่น คือกินกัวยสลาก กินสลาก ดานกัวยสลาก ดานสลากย้อมหรือสลากพระอินทร์ ซึ่งนิยมทำกันในช่วงราวปลายเดือนสิงหาคมถึงเดือนตุลาคม และจะทำถึงกันมากในเดือนกันยายน เพราะถือว่าเดือนนี้จะเป็นเดือนที่ชาวบ้านจะลำบากเรื่องอาหารการกิน เพราะปลายฤดูทำนา ข้าวปลาอาหารขาดแคลน เมื่อคนทั่วไปอดอยากจึงคิดถึงผู้เป็นญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว คงไม่มีเครื่องอุปโภคบริโภคเช่นกัน จึงร่วมกันทำพิธีทำบุญทำทานโดยจัดอาหารการกิน เครื่องใช้ที่จำเป็นไปถวายแก่พระสงฆ์ เพื่ออุทิศส่วนกุศลไปให้ญาติ ที่ล่วงลับไปแล้วและเป็นอานิสงส์สำหรับตนเองในโลกหน้า การทำบุญสลากภัตจะไม่จำเพาะเจาะจงจะถวายภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง จึงนำสลากที่เขียนคำอุทิศในใบสลาก แล้วนำไปรวมกันให้พระภิกษุสามเณรจับสลาก หากว่าภิกษุหรือสามเณรรูปใดจับสลากได้ กัวยสลากหรือภาชนะที่บรรจุเครื่องไทยทานอันไหนก็จะยกถวายแก่รูปนั้น บรรยากาศ แห่งการไปถวายกัวยสลาก นับว่าน่าชมมาก คือ พระภิกษุที่ได้สลากแล้ว จะไปนั่งยังแต่ร่มไม้ใน แต่ละที่ วางสลากไว้ด้านหน้าประชาชนจะมาดูสลากของตน แล้วจะนำกัวยถวาย พระภิกษุ พระภิกษุจะกวาดน้ำให้พรเป็นรายๆ ไปข้อความในสลาก จะกล่าวถึงญาติพี่น้องเจ้ากรรมนายเวรที่ล่วงลับไปแล้ว รับพรพระทุกคน นับว่าเป็นกลวิธีที่แยบยลมาก ที่ให้ประชาชน ได้ร่วมใจมาทำบุญกันอย่างล้นหลาม

ส่วนสลากอุ้ม มีขนาดใหญ่ พระภิกษุต้องเดินมารับเอง ณ ที่ตั้งที่ประชาชนตั้งไว้ สลากอุ้มจะถวายวัดพระภิกษุแต่ละวัดไปส่วนสลากที่เรียกว่าสลากอุ้ม แต่ละกลุ่มบ้านจะจัดทำสลากอุ้มมาถวายพระแห่งนั้นมาเป็นสลากขนาดใหญ่ ตามธรรมเนียมจะถวายวัดที่จัดงานทั้งหมด

ส่วนที่ประกอบเป็นกัวยสลาก จะเป็นของที่จะเป็นใช้สำหรับประชาชนจริง ๆ เช่นพริก เกลือ ข้าวสาร ข้าวเปลือก มะนาว ผลไม้รสเปรี้ยวรสหวาน อาหารที่พอหาได้ในหมู่บ้าน และบางกัวยยังมีหมากพลู บุหรี่ ข้าวต้มมัด

ขนมสมัยโบราณนานาชนิด บางบ้านมีฐานะ จัดให้มีเงิน ใส่มาด้วย นับว่าเป็นการรักษาวัฒนธรรมอันดีงาม สืบต่อกันมาอย่างน่าสรรเสริญ

ความกตัญญูทดแทนที่ ที่มีต่อ บรรพบุรุษ การรู้จักทำบุญให้ทาน แก่บุคคลที่ไม่รู้จัก เป็นทานที่ยิ่งใหญ่มาก นับเป็นภูมิปัญญาชาวเหนือ ที่ชาวบ้านน้ำโขง รักษาไว้ได้อย่างงดงาม ท่ามกลางกระแสแห่งการเปลี่ยนแปลง ที่มีอาจขวางกั้นได้ ประชาชนส่วนใหญ่ ทำบุญด้วยความบริสุทธิ์ใจ มิได้ทำเพื่อให้เสร็จ ทุกคนอิ่มเอิบและมีความสุขอย่างที่สุด ภาพการเอื้อเฟื้อ จริใจ ที่หายไปจากในตัวเมือง ยังปรากฏอยู่ในชนบท ที่ชัดเจน งดงามและเป็นธรรมชาติมากที่สุด เมื่อได้ชมแล้วอดที่จะปลื้มใจมิได้ว่า กำแพงเพชรเรายังมีประเพณีที่งดงามอยู่ แม้มิใช่สถานที่เกิดประเพณีก็ตาม (ประจวบ ชุมภู, 2562, ตุลาคม, 10)

ความสำคัญของประเพณีตานก๋วยสลาก

ประเพณีตานก๋วยสลาก หมายถึง ประเพณีถวายทานสลากภัต เป็นวิธีการถวายเครื่องไทยทานแก่พระสงฆ์วิธีหนึ่งอันเป็นที่นิยมของชาวเหนือ โดยทั่วไปจะเริ่มใน วันเพ็ญ เดือน 12 เหนือ (กันยายน) ถึงแรม 1 ค่ำ เดือนเกี๋ยงดับ (พฤศจิกายน) เมื่อทางวัดและชาวบ้านตกลงกันว่าจะจัดให้มีการกินสลาก ก่อนวันตานก๋วยสลาก ชาวบ้านจะจัดทำพิธีเตรียมสิ่งของเครื่องไทยทาน 1 วัน เรียกวันที่เตรียมของนี้ว่า “วันดา” ชาวบ้านจะจัดเครื่องไทยทานลงใน “ก๋วย” เป็นตระกร้าหรือชะลอมขนาดเล็กที่สานด้วยไม้ไผ่ เรียกว่า “ก๋วยสลาก” แล้วนำของไทยทานจำพวกข้าวสารอาหารแห้งบรรจุลงไป บางวัด จะจัดเครื่องไทยทานลงในหม้อดินเผา แต่ในปัจจุบันก็อาจจะมีการดัดแปลงจาก “ก๋วยสลาก” มาเป็น “ถังพลาสติก” บรรจุเครื่องไทยทานเหมือนกับที่เรานิยมใช้กันทั่วไป นอกจากนี้ อาจจะมีการตกแต่งเครื่องไทยทานเป็นต้นกล้วยพฤษ์ ซึ่งทำด้วยไม้ไผ่สูงตามต้องการ นำไม้ไผ่เหลาและทำเป็นวงกลมทำเป็นชั้น ๆ อาจเป็น 3 ชั้น , 5 ชั้น , 7 ชั้น หรือ 9 ชั้น แต่ละชั้นนำสิ่งของที่ใส่เครื่องไทยทานมาผูกติดให้สวยงาม ส่วนบนสุดจะนิยมนำร่มมาเสียบไว้ และใช้ธนบัตรผูกติดตามขอบร่มตามศรัทธาของเจ้าของกัณฑ์สลาก

คำว่า “ก๋วย” แปลว่า ภาชนะสาน ประเภทตะกร้าหรือชะลอม ตานก๋วยสลากจึงหมายถึงการถวายทานด้วยวิธีการจับสลากเครื่องไทยทานที่บรรจุมาในชะลอม โดยการถวายตานก๋วยสลากนี้มีจุดมุ่งหมาย 2 อย่างด้วยกัน คือ อย่างหนึ่งเป็นการอุทิศให้เทพยดาและผู้ล่วงลับไปแล้ว และอีกอย่างหนึ่งเป็นการอุทิศไว้ให้ตนเองเมื่อล่วงลับไปในภายหน้า การถวายก๋วยสลากถือกันว่าจะได้อานิสงส์แรง เพราะเป็นการทำบุญแบบสังฆทานผู้ถวายไม่ได้เจาะจงตัวผู้รับว่าจะเป็นพระภิกษุหรือสามเณรรูปใด รูปหนึ่ง

"สลาก" หมายถึง เครื่องหมายหรือวัตถุที่ใช้ในการเสี่ยงโชค เช่น สลากภัต ก็ได้แก่อาหารที่เขาถวายสงฆ์โดยเขียนชื่อเจ้าศรัทธาลงบน "เส้นสลาก" เมื่อพระภิกษุจับได้สลากของผู้ใดก็ได้ รับ 'สลากภัต' ของเจ้าศรัทธานั้น

การตานก๋วยสลากของชาวล้านนานิยมปฏิบัติกันตั้งแต่วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 เหนือ ถึงเดือนยี่เหนื่อหรือประมาณตั้งแต่เดือนกันยายนถึงเดือนตุลาคมของทุกปี สาเหตุที่ถือปฏิบัติกันเช่นนี้ก็เพราะว่า เป็นช่วงที่ชาวบ้าน

ได้ทำนากันเสร็จแล้ว ได้หยุดพักผ่อน พระสงฆ์ก็จำพรรษาอยู่วัด ไม่ได้ไปไหนและบวกับในช่วงเวลานี้ก็มีผลไม่
สุก เช่น ลำไย มะไฟ สมโอ เป็นต้นเมื่อต้นข้าวในนาเริ่มเขียวขจีชิวานาที่มีฐานะไม่ค่อยดีการดำรงชีวิตก็เริ่ม
ขัดสนเมื่อข้าวในยุ้งก็หมดก่อนฤดูกาลเก็บเกี่ยวจะมาถึง ดังนั้นการตานก้วยสลากในช่วงนี้จึงเท่ากับว่าได้
สงเคราะห์คนยากคนจนเป็นสังฆทานได้กุศลแรง

ก่อนจะถึงวันตานก้วยสลาก 1 วันเขาเรียก "วันดา" วันนี้จะเป็วันที่ชาวบ้านได้จัดเตรียมข้าวของไม่ว่าจะ
เป็นของกินหรือของใช้ต่าง ๆ สำหรับที่จะนำมาจัดทำใส่ก้วยสลาก และวันนี้มักจะมีญาติสนิทมิตรสหายที่อยู่ต่าง
บ้านมาร่วมจัดตาสลากด้วย ซึ่งถือเป็นประเพณีที่จะได้ทำบุญร่วมกัน ผู้ชายจะเป็นคนสานก้วยสลาก สำหรับที่จะ
บรรจุใส่ของกินของใช้ต่าง ๆ โดยจะกรุด้วยใบตองไว้ข้างใน เมื่อใส่สิ่งของเสร็จจะรวบปากก้วยมัดเสร็จเรียบร้อย
แล้วก็จะมัดไม้ไผ่เหลาเป็นก้านเล็ก ๆ สำหรับเสียบสตางค์, กล่องไม้ขีดไฟ, บุหรี่ เพื่อทำเป็นยอดก้วยสลากจะมาก
น้อยบ้างตามแก่กำลังศรัทธาและฐานะ (ปิโยรส ปรียานนท์, 2011)

รูปแบบประเพณี

ตานก้วยสลากอาจแบ่งได้เป็นสามชนิด คือ

1. สลากเฉพาะวัด เรียกว่า สลากน้อย
2. สลากที่นิมนต์พระจากวัดอื่น ๆ มาร่วมพิธีด้วยเรียกว่า สลากหลวง
3. สลากที่ทำเมื่อฝนฟ้าไม่ตกต้องตามฤดูกาลเพื่อถวายกุศลแก่พระอินทร์ และเทพยดาต่าง ๆ เป็นการขอ
ฝนเรียกว่าสลากขอฝน หรือสลากพระอินทร์

พิธีกรรมส่วนใหญ่ของตานก้วยสลากแต่ละชนิดจะคล้ายคลึงกัน มีเพียงรายละเอียดปลีกย่อยเท่านั้นที่แตก
ต่างออกไปในวันดา ซึ่งเป็นวันเตรียมงาน ผู้ชายจะช่วยกันสานก้วยไว้จำนวนหนึ่ง ส่วนฝ่ายหญิงก็จะจัดเตรียม
เครื่องไทยทานที่จะบรรจุลงในถ้วย อาทิ ข้าวสาร พริก หอม กระเทียม เกลือ อาหาร ตลอดจน ข้าวของเครื่อง
ใช้ต่าง ๆ ตามแต่ศรัทธา ในการเตรียมเครื่องไทยทานนี้มักจะมีญาติมิตรมาขอร่วมทำบุญด้วย เรียกว่า ฮอมครัว
นอกจากนั้นในแต่ละก้วยจะมียอดคือ ธนบัตรตามแต่ศรัทธาประดับไว้ด้วย ที่สำคัญก็คือเจ้าของก้วยจะต้องเขียน
ชื่อของตนและคำอุทิศไว้ในใบลานหรือกระดาษเล็ก ๆ ขนาดกว้าง 12 นิ้ว เรียกว่า เส้นสลาก เมื่อได้เวลาชาวบ้าน
จะนำเส้นสลากนี้ไปรวมกันไว้แล้วแบ่งถวายพระภิกษุสามเณรไปโดยไม่เจาะจง จากนั้นจึงจะมีผู้ขานชื่อในเส้น
สลากแต่ละเส้นดัง ๆ เจ้าของก็จะนำเอาก้วยของตนไปถวายพระภิกษุหรือสามเณรตามสลากนั้น ๆ พระจะอ่าน
ข้อความในเส้นสลาก และกล่าวอนุโมทนาเป็นอันเสร็จพิธี (มณี พะยอมยงค์, 2557)

จุดเด่นของพิธีกรรม

เนื่องจากการจัดพิธีตานก้วยสลากนี้ มีจัดกันในภาคเหนือทั่วไป แต่ละแห่งแต่ละวัดก็จะมีจุดเด่นของพิธีกรรม
แตกต่างกันออกไป แต่โดยทั่วไปจุดเด่นที่สุดของพิธีกรรมนี้จะอยู่ที่คัวตานใหญ่ที่จัดเป็นตานกลางถวายแก่วัด ซึ่ง

อาจจะมีการจัดขบวนแห่คว้านให้สวยงามเอิกเกริกและยิ่งใหญ่ด้วยขบวนพ้อนรำต่าง ๆ ด้วยประเพณีตานก๋วยสลาก คือ การทำบุญสลากภัตรในล้านนาไทย มีเรียกชื่อแตกต่างกันไปตามท้องถิ่นบางแห่งว่า “กินก๋วยสลาก” บางแห่ง “กินสลาก” บางแห่งว่า “ตานก๋วยสลาก” ในความหมายเป็นอย่างเดียวกัน สำหรับวิธีการทำบุญมีแตกต่างกันไปตามความนิยมในท้องถิ่นของตน (ฮิตฮอยคนเมือง วิถีชีวิตคนล้านนา, 2015, เมษายน, 20)

ประเพณีตานก๋วยสลากในปัจจุบัน

ประเพณีการ “ทานข้าวสลาก” หรือ “กินก๋วยสลาก” ตามสำเนียงพูดของเมืองเหนือนี้ หมายถึงประเพณีทานสลากภัตร เป็นประเพณีที่ชาวเหนือถือสืบเนื่องมานานแล้ว การถวายก๋วยสลากจะเริ่มในราวเดือน 12 เหนือ (คือเดือน 10 ใต้ เดือนกันยายน) และสิ้นสุดเอาในเดือนเกี๋ยงดับ (เดือน 11 ใต้) การถวายสลาก (หรือบางแห่งเรียกว่า ตานข้าวสลาก) สลากภัตรของทางเมืองเหนือ ประกอบด้วย

1. สลากน้อย คือ สลากกระซุเล็ก
2. สลากก๋วยใหญ่ คือ สลากโชค

สลากก๋วยเล็ก ใช้ถวายอุทิศแด่ผู้ตาย หรือทำบุญเพื่อเป็นกุศลในภายภาคหน้า ส่วน สลากก๋วยใหญ่ ใช้ถวายเนมหากุศลสำหรับบุคคลผู้มีกำลังศรัทธา และร่ำรวยเงินทอง ทำถวายเพื่อเป็นปัจจัยให้มีบุญกุศลมากขึ้น พิธีถวายสลากภัตร ที่นิยมมี 3 ประการ คือ

1. สลากเอาเส้น ซึ่งประชาชนจับสลาก แล้วนำไทยทานไปถวาย
2. สลากที่พระสงฆ์จับสลากเอง
3. สลากย้อม ซึ่งนิยมทำกันในกลุ่มไทยยong ซึ่งหญิงสาวภายในหมู่บ้านจัดถวายเป็นประเพณี

ขั้นตอนประเพณีตานก๋วยสลาก

ก่อนวันทำพิธี “ทานก๋วยสลาก” 1 วัน เรียกว่า “วันดา” คือ เป็นวันจัดเตรียมสิ่งของเครื่องใช้ไทยทาน พวกผู้ชายก็จะจัดการจักตอกสาน “ก๋วย” (ตระกร้า) ไว้หลาย ๆ ใบ บางครอบครัวอาจจะทำหลายสิบลูก แล้วแต่ศรัทธา และกำลังทรัพย์จะอำนวยให้ ทางฝ่ายหญิงก็จะจัดเตรียมห่อของกระจุกกระจิก เช่น ข้าวสาร พริก หอม กระเทียม เกลือ กะปิ ปลา ร้า ขนมต้ม และ อาหาร เช่น ห่อหมก (ทางเหนือเรียกว่าห่อหนึ่ง) ซันปั้ง (เนื้อทอด) เนื้อเค็มหมาก เมียง นุหรี ไม้ขีดไฟ เทียนไข สีย้อมผ้า ผลไม้ต่าง ๆ เครื่องใช้สอยต่าง ๆ ตามแต่ศรัทธาและฐานะ สิ่งของต่าง ๆ เหล่านี้จะบรรจุลงในก๋วยซึ่งกรุด้วยใบตอง หรือกระดาษสีต่าง ๆ เมื่อจัดการบรรจุสิ่งของต่าง ๆ ลงในก๋วยเรียบร้อยแล้ว ก็จะเอา “ยอด” คือ สดางค์ หรือ ธนบัตร ผูกติดไม้เรียวเสียบไว้ “ยอด” ที่ใส่นั้นไม่จำกัดว่าเท่าใด แล้วแต่กำลังทรัพย์และศรัทธา จะอำนวยให้เมื่อเตรียมสิ่งของดังกล่าวเสร็จเรียบร้อยแล้ว ต่อเช้าวันรุ่งขึ้นในวันทานสลาก เขาก็ใช้เด็กลูกหลานเอาเสื่อไปปูที่ลานวัด หรือตามศาลาบาตร และเอา “ก๋วยสลาก” ไปวางเรียงไว้เป็นแถว ๆ ส่วนผู้เฒ่าผู้แก่ก็จะจัดเตรียมขัน (พาน) ไปวัดกันเป็นหมู่ ๆ บ้างก็จูงมือลูกหลานไปด้วยส่วนพวก

หนุ่ม ๆ สาว ๆ ก็ไปเหมือนกัน ส่วนมากไปกันเกือบหมดทั้งครอบครัว เพราะถือว่าการทานสลากภัตครั้งนี้มีนิสงฆ์มาก และจะได้ช่วยกันเอา “ก๋วยสลาก” ไปถวายพระในเวลาที่มีการเรียก “เส้นสลาก” ขออธิบายเรื่องเส้นสลากเล็กน้อย “เส้นสลาก” ที่กล่าวนี้ ผู้เป็นเจ้าของการทำ “ก๋วยสลาก” จะต้องเอาใบลานหรือกระดาษมาตัดเป็นแผ่นยาว ๆ จารึกชื่อเจ้าของไว้และบอกด้วยว่า อุทิศส่วนกุศลนั้นให้ใครบ้าง คำจารึก ในเส้นสลากนั้นมักจะเขียนดังนี้ “สลากข้าวของนี้ หมายถึงผู้ช้านายแก้ว นางดี ขอทานไว้กับตนตัวภรรยาหน้า” คือ หมายถึงว่า ถวายทานไว้อุทิศส่วนกุศลไว้สำหรับตัวเองเมื่อล่วงลับไปแล้ว จะได้ไปรับเอาของไทยทานนั้นในปรโลก ซึ่งเป็นความเชื่อของพุทธศาสนิกชนทั่วไปว่า เมื่อทำบุญถวายทานไว้ในพระศาสนาแล้ว เมื่อล่วงลับดับขันธไปแล้ว ก็จะได้ไปเสวยอานิสงส์ผลบุญนั้นในโลกหน้า และจะมีการอุทิศส่วนกุศลนั้นให้ญาติพี่น้อง ผู้ล่วงลับไปแล้ว เช่น ผู้ช้านานเสนา นางบุบ้านไต้วัด ขอทานไว้ถึงนางจันตา ผู้เป็นแม่ที่ล่วงลับไปแล้ว ขอหื้อไปรอดไปถึงจิมเต๋อช” ดังนี้เป็นต้น (พรมพร โภคาเมือง, 2562)

เส้นสลาก” ที่กล่าวนี้จะต้องเขียนไว้ให้ครบจำนวนก๋วยสลาก เมื่อชาวบ้านนำเอาก๋วยสลากไปที่วัดแล้ว ก็จะเอาสลากไปรวมกันไว้ที่หน้าพระประธานในวิหาร ซึ่งผู้รวบรวมสลากมักจะเป็นมัคนายก หรือที่เรียกกันว่า “อาจารย์” รวบรวมได้เท่าไร ก็จะเอาจำนวนพระภิกษุสามเณรที่นิมนต์มาจากวัดต่าง ๆ นั้น หารจำนวนสลาก และหักเหลือไว้ส่วนหนึ่งเป็นส่วนของ “พระเจ้า” (คำว่า พระเจ้า เมืองเหนือหมายถึง พระพุทธรูปเช่น พระเจ้าเก้าตื้อ พระเจ้าทองทิพย์ ฯลฯ) และในที่นี้ก็หมายถึงเป็นส่วนพิเศษของวัดที่ทำพิธีทานก๋วยสลากนั่นเอง สลากของ “พระเจ้า” นี้ เมื่อเสร็จจากการทำบุญแล้ว ก็จะแบ่งปันให้พระภิกษุสามเณร และเด็กวัด (ทางเมืองเหนือเรียกว่า ชะโยมวัด) โดยทั่วถึงกัน และ “อาจารย์” หรือ มัคนายก ก็จะได้ส่วนหนึ่ง แต่เงินยอดก๋วยสลากนั้น ส่วนของ “พระเจ้า” จะต้องเป็นเงินกองกลางของวัดสำหรับใช้จ่ายในกิจของวัดต่อไป ขอเล่าถึงการแบ่ง “เส้นสลาก” ในแบบฉบับของ “ชาวปะเก่า” (คนโบราณ) ให้เป็นที่เข้าใจของท่านผู้อ่านสักเล็กน้อย ในสมัยที่พวกเขาบ้าน ยังไม่รู้หนังสือไม่รู้จักคิดเลขอยู่นั้น การแบ่ง “ก๋วยสลาก” จะต้องตก “เส้นสลาก” เป็นกอง ๆ รวม 3 กอง กองหนึ่ง คือของ “พระเจ้า” (คือของวัด) ส่วนอีก 2 กองนั้น แจกออกไปตามจำนวน พระภิกษุสามเณรที่นิมนต์มาร่วมในงานทำบุญหากมีเศษเหลือก็มักจะปิดเป็นของพระเจ้าเสีย “เส้นสลาก” ที่แบ่งปันให้พระภิกษุสงฆ์สามเณร ที่นิมนต์มาจากวัดต่าง ๆ นั้น เมื่อพระภิกษุสามเณรได้รับส่วนแบ่งแล้ว ก็จะไปยึดเอาชัยภูมิแห่งหนึ่งในวัดและจัดการออกสลาก คือ อ่านชื่อในเส้นสลากดัง ๆ หรือให้ลูกศิษย์ (ชะโยม) ที่ไปด้วยนั้นตะโกนตามข้อความที่เขียนไว้ในเส้นสลากหรือเปลี่ยนคำสั้น ๆ เช่น ศรีธาตุนานใจวงศ์บ้านเหนือวัดมีไหนเหอ เมื่อผู้เป็นเจ้าของได้ยิน หรือมีเพื่อนบ้านใกล้เคียงยินก็จะไปบอกให้เจ้าของ “ก๋วยสลาก” ซึ่งบางรายก็จะหิ้ว “ก๋วย” ไปตามหาเส้นสลากตามลานวัด การเที่ยวหาเส้นสลากนี้ เป็นที่น่ายินดีมาก พวกหนุ่ม ๆ สาว ๆ เฉาชะแรแแก่ชรา ไม่ว่าเด็กน้อยหรือหนุ่มใหญ่ ก็จะหิ้ว “ก๋วยสลาก” ออกตามเส้นกันขวักไขว่ ทุกคนจะมีใบหน้าชุ่มชื้นผ่องใส เพราะนานปีถึงจะมีการ “กินก๋วย” สักครั้ง บางวัด 3 ปี จะมีการทานสลากนี้สักครั้งหนึ่ง พวกหนุ่ม ๆ ก็จะได้โอกาสช่วยสาว ๆ หาเส้นสลากเป็นการผูก

ไมตรีไปด้วย เมื่อพบเส้นสลากของตนแล้ว ก็จะเอา “ก้วยสลาก” ไปถวายพระ พระก็จะช่วยอ่านข้อความในเส้นสลากให้ฟังอีกครั้งหนึ่ง แล้วรับเอา “ก้วยสลาก” และกล่าวอนุโมทนาให้พร แล้วก็คืนสลากนั้นให้เจ้าของสลากไป เจ้าของสลากก็นำเอาเส้นสลากนั้นไปรวมไว้ในวิหาร เมื่อเสร็จแล้ว “แก่วัด” หรือมัคนายก ก็จะเอาเส้นสลากนั้นไปเผาไฟหรือทิ้งเสีย

“ตานก้วยสลาก” “กินก้วยสลาก” คือ การทำบุญทานสลาก เป็นประเพณีสำคัญของภาคเหนือที่หมู่บ้านใดพื้นที่หนึ่ง จะร่วมกันทำบุญอุทิศส่วนกุศลส่งถึงญาติผู้ล่วงลับ งานบุญตานก้วยสลากจะเริ่มในวันเพ็ญ เดือนสิบสอง (เหนือ) ประมาณเดือนกันยายนจนไปสิ้นสุดในเดือนกึ่งยงดับ (เหนือ) ประมาณตุลาคม

ก่อนวันพิธีตานก้วยสลาก 1 วัน เป็นวันดา ชาวบ้านจะช่วยกันจัดแต่งครัวทาน ผู้ชายจะร่วมกันจักตอกสานก้วยซึ่งคือตะกร้า ในแต่ละครัวเรือนจะสานหลายใบเพื่อถวายทานให้ทั่วถ้วนวงศาตามญาติ ฝ่ายผู้หญิงจะจัดเตรียมห่อข้าวของต่าง ๆ อาหารสุก ข้าวสาร อาหารแห้ง ของใช้ประจำวัน เครื่องใช้ไม้สอยตามแต่ศรัทธาและฐานะ บรรจลงในก้วยซึ่งกรูด้วยใบตองหรือกระดาษสี จากนั้นจะเอาเงินผูกไม้เสียบไว้ที่กรวยดอกไม้ เรียกว่า “ยอด” บั๊กประดับไว้กับก้วยมากน้อยตามกำลังศรัทธา พอรุ่งขึ้นตอนเช้าวันตานก้วยสลากก็จะพากันนำก้วยสลากไปวางเรียงกันไว้ที่ลานวัดหรือศาลาทำบุญ เจ้าของก้วยจะนำกระดาษมาตัดเป็นเส้นสลากแล้วเขียนชื่อตนและคาอุทิศส่วนกุศลพร้อมทั้งชื่อผู้ที่จะอุทิศให้ และแม้กระทั่งตัวเองเมื่อยามล่วงลับลงไปแล้ว เส้นสลากต้องเขียนให้ครบจำนวนก้วยรวมกันไว้ที่หน้าองค์พระประธานมดทายกจะรวบรวมนำไปคำนวณตามจำนวนพระเถระที่มี และหักส่วนหนึ่งไว้เป็นกองกลางของวัด เส้นสลากที่แจกจ่ายให้กับพระเถระนั้น พระเถระจะทยอยอ่านชื่อและศรัทธาอุทิศที่เขียนไว้ในเส้นสลากแต่ละเส้นให้ดังได้ยินทั่วกัน

สำหรับผู้มีฐานะการเงินดีก็จะจัดหาสลากพิเศษเรียกว่า “สลากโชค” สมัยก่อนจะทำเป็นเรือนหลังเล็ก ๆ ใส่ข้าวของเครื่องใช้ หม้อ ถ้วยโอชาม เสื้อ หมอน ที่นอน มุ้งและอาหาร ที่รอบ ๆ เรือนผูกไว้ด้วย ต้นกล้วย ต้นอ้อย ประดับยอดเงินมากเป็นพิเศษ บ้างก็จะเอาเครื่องประดับมีค่า สร้อยคอ เข็มขัด ใส่ลงไปด้วย แต่เมื่อถึงเวลาไม่ได้ถวายทานเครื่องประดับมีค่าไปพร้อมข้าวของอื่นในสลาก แต่ใส่ลงไปเป็นเคล็ดว่าชาติหน้าจะได้รับแต่สิ่งของเหล่านี้ เมื่อถึงยกสลากโชคไปวัดก็จะตักลงเคาะฆ้องเป็นขบวนแห่ไปรวมจับสลากพร้อมสลากเส้นอื่น ๆ มิได้เจาะจงว่าจะถวายกับพระรูปใดเฉพาะ นอกจากนี้ยังมี “สลากย้อม” ซึ่งเป็นทานสลากจากหญิงสาวโสดที่จะเก็บหอมรอมริบไว้ตั้งแต่เริ่มเข้าวัยสาวรุ่น พอเป็นสาวเต็มตัวก็ได้เงินมากพอจะทำ สลากย้อมเป็นกิ่งไม้สูง มีร่มกางที่ปลายยอด ลาดันมัดฟางไว้เพื่อปักไม้ ตกแต่งบังจ้อยไทยทวยต่าง ๆ ในอดีตนิยมกันว่า หญิงใดยังไม่ได้ทานสลากย้อมก็จะยังไม่แต่งงาน ออกเหย้าเรือน

“สลากมหาชมพู” หรือบ้างก็เรียก “สลากพญาชมพู” หรือ “สลากพระอินทร์” เป็นการทานสลาก ในอดีต ซึ่งบัดนี้ไม่พบอีกแล้วในประเทศไทย แต่ยังพบในหมู่ชาวจิตที่เชียงตุง พม่า เป็นการร่วมกันทำก้วยสลากของหญิงสาวในหมู่บ้านหรือญาติพี่น้องสามหลังคาเรือน โดยจะจัดทำประดับประดาสวยงาม จัดขบวนแห่เหมือนขบวน

แห่ครัวทาน คือ นำถ้วยพานดอกไม้ รูปเทียน ขบวนฟ้อน ขบวนฆ้องกลองเป็นที่เอิกเกริกสาราญตลอดเส้นทาง แล้วจึงนำไปไว้หน้าองค์พระประธานในวิหารถวายทานแด่พระผู้จับสลากมหาชมพูนี้ได้ ผู้ถวายจะอุทิศส่วนกุศลให้กับบรรพบุรุษผู้ล่วงลับ เจ้ากรรมนายเวร พญาอินทร์ พญาพรหม เทวดานานา (พรมพร โกทาเมือง, 2562, ตุลาคม 10)

พิธีกรรมในประเพณีตานก๋วยสลาก

เมื่อถึงวันที่กำหนดชาวบ้านเจ้าของกัณฑ์สลาก จะจัดขบวนแห่เครื่องไทยทานเข้าวัดโดยขบวนแห่จะประกอบด้วยต้นสลาก ขบวนรถก๋วยสลาก แต่ละขบวนแห่จะมีการฟ้อนรำของศรัทธาชาวบ้านซึ่งจะมากันเป็นหมู่บ้าน เรียกว่า ศรัทธาของหมู่บ้านทั้งหมู่บ้านที่จัดประเพณีนี้ขึ้น และศรัทธาหมู่บ้านอื่นที่มาร่วมงานกัณฑ์สลากแต่ละกัณฑ์จะมีเส้นสลาก เขียนข้อความอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลไปให้ผู้ล่วงลับและเทวดาทั้งหลายและมีชื่อเจ้าของกัณฑ์อยู่ด้วย สมัยก่อนการจัดประเพณีตานก๋วยสลากไม่ได้เกิดขึ้นเป็นประจำทุกปีเหมือนในปัจจุบัน บางวัดอาจจัด 2 ปี ครั้งหรือ บางพื้นที่ต้องรอถึง 3 ปีเลยก็มีแล้วแต่กำลังศรัทธาและความเอื้ออำนวยของสถานการณ์ในช่วงนั้น ๆ ด้วย ดังนั้นประเพณีตานก๋วยสลากจะเป็นการทำบุญใหญ่ที่ทั้งชาวบ้านรอบ ๆ วัดและหมู่บ้านใกล้เคียงจะมารวมกันเพื่อร่วมกันทำบุญแล้วนั้น ยังเป็นเหมือนช่วงเวลาที่ทำให้หนุ่มสาวได้มีฉกาสพูดคุย ทำความรู้จักกันระหว่างหมู่บ้านด้วย เพราะการตามหาเส้นสลากนี้ ผู้เฒ่าผู้แก่ เด็กน้อยหรือหนุ่มใหญ่ ก็จะหิ้ว “ก๋วยสลาก” ก็จะตามหาเส้นสลากของตนเอง เมื่อพบเส้นสลากของตนแล้ว ก็จะเอา “ก๋วยสลาก” ไปถวายพระ พระก็จะช่วยอ่านข้อความในเส้นสลากให้ฟังอีกครั้งหนึ่ง แล้วรับเอา “ก๋วยสลาก ” และกล่าวอนุโมทนาให้พร แล้วก็คืนสลากนั้นให้เจ้าของสลากไปเจ้าของสลากเป็นอันเสร็จสิ้นประเพณีตานก๋วยสลาก

คำสำคัญ : ประเพณีโบราณ ตานก๋วยสลาก ก๋วยสลาก สลากภัต

ที่มา : https://acc.kpru.ac.th/KPPStudies/index.php?title=ตานก๋วยสลาก_ประเพณีโบราณของคนไทย

รวบรวมและจัดทำข้อมูล : กาญจนา จันทร์สิงห์

วันที่ : 2022-06-20

https://arit.kpru.ac.th/ap2/local/?nu=pages&page_id=2104&code_db=610004&code_type=01